

УДК 330.341.1:669

**Ріпенко Я. В.,
Жигалкевич Ж. М.**

канд. економ. наук, доцент

Національний технічний університет України «КПІ»

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МЕТАЛУРГІЙНОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: СТАН ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ****КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
УКРАИНЫ: СОСТОЯНИЕ И СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ****COMPETITIVENESS OF METALLURGICAL INDUSTRY OF UKRAINE: STATE AND
FACILITIES OF INCREASE**

В статті актуалізовано проблему підвищення конкурентоспроможності вітчизняної металургійної промисловості. Досліджено стан металургійної промисловості України на основі аналізу виробництва сталі найбільшими вітчизняними виробниками. Подано динаміку обсягу виробництва сталі в світі та визначено вітчизняні позиції в рейтингу ТОП-10 світових виробників сталі. Виявлено перелік причини необхідності посилення державного впливу в металургійній галузі України, серед яких: зростання тарифів на транспортування продукції чорної металургії, необхідність заміни мартенівського виробництва сталі, розвиток внутрішнього ринку споживання металопрокату, посилення підготовки кваліфікованих кадрів. Обґрунтовано сформовані положення, які можуть бути використані на законодавчому рівні задля модернізації галузі та покращення рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, інновації, чорна металургія, металопродукція.

В статье актуализирована проблема повышения конкурентоспособности отечественной металлургической промышленности. Исследовано состояние металлургической промышленности Украины на основе анализа производства стали крупнейшими отечественными производителями. Представлена динамика объема производства стали в мире и определены отечественные позиции в рейтинге ТОП-10 мировых производителей стали. Выявлен перечень причины необходимости усиления государственного влияния в металлургической отрасли Украины, среди которых: рост тарифов на транспортировку продукции черной металлургии, необходимость замены мартеновского производства стали, развитие внутреннего рынка потребления металлопроката, усиление подготовки квалифицированных кадров. Обоснованы сформированные положения, которые могут быть использованы на законодательном уровне для модернизации отрасли и улучшения уровня ее конкурентоспособности на мировом рынке.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, инновации, черная металлургия, металлопродукция.

The problem of increasing the competitiveness of the domestic steel industry is actualized in the article. The state of the metallurgical industry of Ukraine was explored on the basis of the analysis of production, which have been produced by the largest domestic companies. The dynamics of production of steel in the world was shown and the domestic position in the ranking of the top 10 global steel producers was defined. A list of reasons for the need of strengthen state influence in the metallurgical industry of Ukraine was identified, among them: the growth rates for the transportation of steel products, the need to replace the open-hearth steel production, the development of the domestic market consumption of metal, increasing amount of trainings of qualified personnel. Some provisions were formed that can be used at the legislative level for the modernization of the sector and improving its competitiveness in the world market.

Keywords: competitiveness, competitive advantage, innovation, metallurgy, metal products.

Вступ. Підприємства чорної металургії являють собою фундамент промислового виробництва України з перших років незалежного існування держави і зберігають ці позиції до сьогодні. Ефективність їх функціонування багато в чому визначає стан економіки країни в цілому, можливість розвитку найважливіших галузей промисловості та становлення України у світовій спільноті постіндустріальних держав.

У сучасних умовах глобалізації економічного життя розвинуті країни, де наука виконує роль головного економіко-відтворювального фактора, забезпечують свій розвиток за рахунок удосконалення існуючих технологій, техніки та використання принципово нових наукових досягнень. Активізація інноваційних процесів в економіці країни, збереження економічної стійкості підприємств, а також підвищення конкурентоспроможності — є ключовою основою для вдалого функціонування металургійних підприємств України на світових ринках.

Фактори конкурентоспроможності економіки України досліджено такими вченими, як О. Алімов, В. Гейц, Б. Данилишин, І. Дахно, С. Дорогунцев, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, Б. Патон, Ю. Пахомов тощо.

Враховуючи особливе значення чорної металургії для вітчизняної економіки, як в науковій літературі, так і в практично-прикладних роботах, приділено значну увагу різним аспектам даної проблематики. Дослідженню стану та визначенню перспектив розвитку сектора чорної металургії в Україні присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, аналітиків, експертів та практиків, зокрема В. І. Большакова, Л. Г. Тубольцева, А. Ф. Грінева та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз факторів конкурентоспроможності металургійної галузі України та розроблення шляхів її підвищення.

Методологія. Задля досягнення поставленої мети було проаналізовано праці вітчизняних вчених-дослідників з вищезазначеної проблематики. В

основу аналізу були взяті статистичні дані з Державного комітету статистики України та Світової організації сталі, а також інформаційно-аналітичні матеріали з Комітету питань з освіти та науки.

Результати дослідження. Чорна металургія має особливе місце в господарському комплексі України, оскільки вона є стратегічною частиною національного виробництва і визначає загальний стан соціально-економічного розвитку країни. Створений в Україні виробничий потенціал з випуску сталевих та чавунних труб, потужність якого перевищує 7 млн. тонн на рік, належить до найбільш розвинених у світі [1]. Діючі в країні трубні підприємства з високою концентрацією виробництва (потужність багатьох понад 1 млн. тонн на рік) та високопродуктивним обладнанням належать до категорії підприємств великого бізнесу — основи створення валового національного продукту, а також експортного потенціалу України.

Чорна металургія не тільки впливає на розвиток більшості галузей народного господарства України, а також є базою їх формування, передусім таких стратегічних галузей економіки, як машинобудування, суднобудування, автомобілебудування та будівництво.

Більшість металургійних підприємств є потужними інтегрованими компаніями з повним металургійним циклом, який включає виплавку чавуну і сталі, виробництво прокату. Розвиток цих металургійних підприємств визначається стратегією розвитку відповідної управлінської компанії. Порівняння річних обсягів виробництва сталі Найбільшими виробниками сталі в Україні, що складає приблизно 94% всієї української сталі, наведено в табл.1.

Таблиця 1.

Виробництво сталі в Україні провідними підприємствами
за 2009-2013 рр., тис. т

Назва заводу	2009	2010	2011	2012	2013
ПАТ «Азовсталь»	4640	5684 (1105)	5584 (290)	4589	4500
ПАТ «ММК ім. Ілліча»	4285	5655 (2086)	6135 (2361)	5148 (1536)	5279 (1368)
ПАТ «Снаківський МЗ»	2386	2497	2669	2731	2600
ПАТ «Запоріжсталь»	3277	3447 (3447)	3810 (3810)	3705 (3705)	3820 (3361)
ПАТ «Алчевський МК»	3639	2895 (521)	3773	3879	3921
ПАТ «Дніпровський МК»	3447	2769	3201	3046	3247
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	5056	6151 (1283)	5702 (1420)	5859 (1273)	6430 (1084)

В дужках вказано обсяги виробництва сталі в мартенівських печах.

Джерело: складено на основі [1]

Високий експортний потенціал перетворив Україну на лідера по виробництву та експорту металургійної продукції на світовому ринку. Однак за останні 10 років Україна погіршила позиції в рейтингу ТОП-10 світових виробників сталі. Так, по обсягу виплавки сталі Україна в 2013 році зайняла останнє місце з 10, пропустивши вперед Індію, Бразилію, Турцію (табл. 2). Частка України в світовому обсязі виплавки сталі складає всього 2,2-2,3 % за останні 2012-2013 рр., що менше на 1,5% порівняно з 2002 роком.

Таблиця 2.

Динаміка обсягу виробництва сталі в світі, млн. т

Країна (регіон)	Роки						
	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013
Країни							
Китай	182,3	282,9	419,1	500,3	626,6	708,7	822
Японія	107,7	112,7	116,2	118,7	109,6	107,2	110,6
США	91,6	99,7	98,5	91,3	80,6	88,6	86,9
Росія	59,7	65,6	70,8	68,5	67,0	70,6	68,9
Індія	28,8	32,6	49,4	57,8	66,8	76,7	81,3
Південна Корея	45,4	47,5	48,4	53,6	58,4	69,3	66,1
Німеччина	45,0	46,4	47,2	45,8	43,8	42,3	42,6
Україна	34,1	38,7	40,9	37,2	33,5	32,9	32,8
Бразилія	29,6	32,9	30,9	33,7	32,8	34,7	34,2
Турція	16,5	20,5	23,3	26,8	29,0	35,5	34,7
Регіони							
Азія	395,0	512,5	672,2	771,0	881,2	982,7	1122,7
ЄС-27	188,2	202,3	206,2	197,9	172,9	169,4	116,2
СНГ	101,2	113,3	119,9	114,3	108,4	111,2	108,3
Близький Схід	12,5	14,2	12,4	16,6	18,9	19,6	27
Африка	15,8	16,7	18,7	17,0	17,1	14,7	16,1
Світ в цілому	904,1	1071,3	1247,1	1329,1	1413,5	1501,2	1649,3

Джерело: складено на основі [2]

Слід зазначити, що хоча обсяги інвестицій в ГМК останніми роками зростали, проте їх загальний рівень недостатній для докорінної модернізації підприємств. Металургія України вимагає також проведення з боку держави низки заходів, спрямованих на податкове стимулювання діяльності.

Необхідність посилення державного впливу в металургійній галузі України обумовлюється наступними причинами.

- За останні роки ціни на газ, вугілля, електроенергію, транспорт росли, а на метал тільки падали. Зокрема, зростання тарифів на транспортування продукції чорної металургії є необґрунтованими.
- Доцільно прискорити заміну мартенівського виробництва сталі киснево-конвертерний і електросталеплавильний.

- Необхідним є розвиток внутрішнього ринку споживання металопрокату в країні, що дозволить пожвавити базові галузі країни: будівництво, машинобудування, суднобудування. Як наслідок зростання виробництва в цих галузях почнеться підйом і в металургії.
- Доцільно прискорити модернізацію застарілого металургійного обладнання. Необхідна науково-технологічна підтримка модернізації обладнання та освоєння нових технологій в ГМК.
- Необхідно посилити підготовку кваліфікованих кадрів для ГМК.

Для модернізації ГМК та покращення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств доцільно розглянути наступні положення, які можуть бути вирішені на державному рівні:

1. Спрямованість науково-технічних досліджень на вирішення практичних завдань промислового виробництва.

Найбільш вагомі досягнення вітчизняної науки отримані в тісній співпраці з підприємствами [3]. Металургійні підприємства, які перебувають у приватній власності, практично не фінансують науково-дослідні роботи, в тому числі спрямовані на перспективу.

2. В ГМК України недостатньо використовуються результати вітчизняних високоефективних розробок, що були створені за рахунок країни. Нині найчастіше модернізація українських підприємств відбувається шляхом закупівлі іноземного обладнання і засобів автоматизації, що навіть не були випробувані на практиці [4].

3. В даний час вітчизняні вчені фактично не мають доступу до об'єктів промисловості, що значною мірою обмежило потенційні можливості практичної реалізації передових досягнень вітчизняної науки. При цьому законодавчі важелі впливу на власників підприємств, які б змусили їх діяти в інтересах держави, відсутні.

4. Втрата тісної взаємодії науки з виробництвом не дозволяє реалізувати в Україні багато проектів, які в той же час привабливі для зарубіжних споживачів. Тому доцільно на державному рівні визначити кілька металургійних підприємств в якості базового полігону для промислових випробувань і впровадження результатів наукових досліджень, а також розгляд питання про збереження державної частки акцій підприємств та збереження впливової частки в їх управлінні. Це дозволить зберегти державний вплив на формування науково-технічної політики перспективного розвитку промисловості.

5. В Україні назріла необхідність формування прозорих джерел фінансування наукових досліджень та посилення ролі держави в проведенні науково-технічної політики в промисловості. Рівень фінансування української науки в 10 разів менше світових показників. Це фактично призводить до неможливості створення і використання наукових досягнень. Відновлення

престижу вітчизняної науки, створення сприятливих умов для її розвитку, в тому числі в галузі металургії, потребує фінансових ресурсів на рівні не менше 1,7% від ВВП.

6. Однією з форм посилення результативності наукових розробок може бути відновлення координаційної діяльності та ролі головних науково-дослідних інститутів в галузях промисловості для формування науково-технічної політики їх розвитку. Роль координатора може виконувати Науково-технічна рада Міністерства промислової політики або за його дорученням головного інституту певного напрямку. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є створення механізму обов'язкового залучення науково-дослідницького інститутів і НАН України для проведення експертизи інноваційних проектів, пропонує для реалізації на промислових підприємствах України, що дозволить ефективно здійснювати єдину скоординовану державну науково-технічну політику при модернізації галузі.

7. Підготовка наукових кадрів. Відсутність ефективної державної підтримки науково-технічного потенціалу в Україні призвело до втрати інтересу молоді до наукової діяльності, міграції талановитих випускників ВУЗів за кордон. Руйнується фундамент минулих і нових наукових розробок, на якому базується економічний розвиток країни в цілому [5].

Реалізація запропонованих заходів дозволить підсилити науково-технічний потенціал України, прискорити впровадження результатів наукових досліджень у промисловості, підвищити конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і світових ринках, зменшити залежність України від коливань світової економіки.

Висновки. За наявного фінансово-економічного стану українських металургійних підприємств, коли фінансових ресурсів ледь вистачає на підтримку виробничого процесу, розраховувати на швидку структурну перебудову відповідно до сучасних тенденцій галузі та різке підвищення конкурентоспроможності галузі вкрай важко. Вивчення поставленої проблеми дозволить запобігти негативних результатів у вітчизняній чорній металургії. Водночас подана стаття залишає широкий спектр нерозглянутих аспектів даної проблеми. Дослідження у даному напрямку слід продовжувати з урахуванням нових фактів і тенденцій в українській чорній металургії.

Література:

1. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Word steel in figures 2013 [Електронний ресурс] / Word Steel Association . – Режим доступу: <http://www.worldsteel.org>
3. Большаков В.И. Технический уровень и научное сопровождение металлургической отрасли Украины / В.И. Большаков, Л.Г. Тубольцев, А.Ф. Гринев // МГП. – 2011. – № 2. – С. 1-6.

4. Большаков В.И. Направления развития металлургического комплекса Украины / В.И. Большаков, Л.Г. Тубольцев // Сб. тр. ИЧМ. Фундаментальные и прикладные проблемы черной металлургии. – 2010. – Вып. 21. – С. 3-20.

5. Інформаційно-аналітичні матеріали для підготовки слухань в Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти щодо стану наукової сфери регіону в контексті питання «Про стан та законодавче забезпечення фінансування наукової та науково-технічної діяльності» [Електронний ресурс] // Комітет з питань науки і освіти. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/>